

ملاحظاتى درباره اسناد عرايض مجلس شورای ملی (دوره ششم تا هشتم تقنينيه)

سهيلا صفري

چکیده:

امروزه اسناد عرايض، منبع مناسبى براى پژوهشگران تاريخى است تا بتوانند تاريخ را با رويکردهاى اجتماعى، اقتصادى و ... بررسى کنند و حتى به تاريخ سياسى نيز نه از منظر نخبگان سياسى که از منظر ديگر گروههاى اجتماعى پردازند. يکى از عواملى که بر غناى اين اسناد مى افزايد اين است که پژوهشگرانى که از اين نوع اسناد -چه به عنوان منبع پژوهش هاى تاريخى و چه به عنوان موضوع مطالعات اسنادى و تاريخى- استفاده کرده اند يافته ها و تجارب خود را به اشتراک گذاشته تا به استفاده انتقادى و بهينه از اين اسناد منجر شود. از اين رو نوشتار پيش رو با اين هدف، به بيان برداشت ها و يافته هاى خود در استفاده از اين اسناد پرداخته تا گامى هر چند کوچک در اين راه برداشته باشد. اين نوشتار ضمن تعريف عريضه، اشاره اى گذرا به پيشينه عريضه نويسى در ايران، کميسيون عرايض مجلس و آرشيوى مجلس شورای ملی، به آسيب شناسى اسناد عرايض و بيان ساختار اين اسناد مى پردازد.

کلیدواژه ها

عريضه، مجلس شورای ملی، پهلوى اول

آرشيوى ملی، سال ششم، شماره سوم و چهارم، پاييز و زمستان ۱۳۹۹، شماره پيايى ۲۳ و ۲۴؛

صص: ۸۲-۱۰۲

ملاحظاتى دربارهٔ اسناد عرایض مجلس شورای ملی (دوره ششم تا هشتم تقنینیه)

سپه‌یلا صفری^۱

مقدمه

نوشتار پیش رو بر اساس بررسی ۸۸۱ عریضه (پرونده) مشتمل بر حدود ۲۶۰۰ برگ سند شکل گرفته‌است. دوره زمانی این اسناد سه دوره مجلس شورای ملی از ادوار ششم تا پایان دوره هشتم قانونگذاری برابر با نیمه اول دولت پهلوی اول را شامل می‌شود. این نوشتار سعی کرده تا هم محتوا و هم ساختار این اسناد را طی دوره مطالعه مورد توجه قرار دهد و بر آن است ضمن آسیب شناسی اسناد عرایض به بیان ساختار این نوع از اسناد و ترکیبات آن پردازد.

صرف‌نظر از پژوهش‌های موضوعی بر اساس اسناد عرایض، پژوهش‌های مرتبط با اسناد عرایض انگشت شمارند «عرایض رهیافتی به تاریخ فرودستان (بررسی اسناد عرایض مجلس شورای ملی)» نوشته سیاوش شوهانی به پیشینه فرهنگ عریضه‌نویسی در ایران، جایگاه کمسیون عرایض مجلس، تأثیر کارکرد مجلس در فرهنگ عریضه‌نویسی، تبدیل جایگاه مجلس به دبیرخانه برای رسیدگی به شکایات پرداخته است. از دیگر نکات مورد توجه در این مقاله ارتباط عرایض با تاریخ فرودستان، تاریخ ذهنیات است و همچنین به صورت بندی و ادبیات عرایض توجه نشان داده است موضوعی که مورد توجه مقاله پیش رو نیز هست.

مقاله «گذری بر عرایض اعانات (اعانات نتیجه بدفهمی از نهاد قانونگذار)» از همین نویسنده، کار ویژه مجلس به‌عنوان نهاد قانونگذار و اینکه تصور مردم و مجلس نسبت به این نهاد چگونه بود مورد توجه قرار داده و به تقلیل نقش مجلس به‌عنوان دبیرخانه می‌پردازد. «بررسی جایگاه عرایض در پژوهش‌های اسنادی» اثر علی ططری نیز به بیان تاریخچه

۱. دکتری تاریخ، پژوهشگر پژوهشکده اسناد، سازمان اسناد و کتابخانه ملی

عریضه‌نویسی پیش و پس از مشروطه می‌پردازد و به ارتباط مجلس شورای ملی با عریضه‌نویسی پس از مشروطه می‌پردازد همچنین با معرفی اسناد عرایض مجلس نمونه‌هایی از این نوع اسناد را در موضوعات و زمان‌های مختلف ضمیمه کرده است.

«مقدمه‌ای بر شناخت اسناد تاریخی» اثر جهانگیر قائم‌مقامی همچنان اثری قابل اتکا در مطالعات اسنادی می‌باشد. این کتاب اگرچه به عریضه نپرداخته اما ساختار ذکر شده در اسناد تاریخی، مورد استفاده در اسناد عرایض می‌باشد.

این نوشتار ضمن بهره‌گیری از آثار این محققان، برداشت‌ها و یافته‌های خود را از عرایض مورد مطالعه به اشتراک گذاشته است.

عریضه

در میان انبوه اسناد بر جای مانده از دوره‌های پیشین تاریخ ایران که با وجود گذر زمان و تغییر در سبک زندگی مردم و شکل‌گیری نهادهای جدید حکومتی و اداری کمابیش با توجه به ویژگی‌های هر دوره به حیات خود ادامه داده‌اند عریضه‌ها می‌باشند.

عریضه، عبارت از نامه‌ای است که زبردستی به مافوق و یا کوچکی به بزرگی نویسد. همچنین از آن به عرض حال و درخواست‌نامه تعبیر شده است. (دهخدا) این عبارت زبردستی و زبردستی، کوچکی و بزرگی پایگاه اجتماعی یا قدرت سیاسی را به ذهن متبادر می‌کند. بر این اساس عریضه‌ها متضمن دو جزء شکایت و درخواست می‌باشند. شکایت از وضعی و درخواست و دادخواهی جهت رفع معضلات ناشی از آن وضع. در عریضه، عارض معتقد است که مورد اجحاف قرار گرفته بنابراین خواهان رفع ظلم از خود می‌باشد.

از نهادهایی چون دیوان مظالم و به مظلومه نشستن سلطان، اندرزنامه‌ها و حکایت‌های مختلف در باب ضرورت دادپروری سلطان تا میراث بر جای مانده از اعتقادات دینی، همگی ناظر بر وجود فرهنگ تظلم‌خواهی به گونه آشکار و نهان در سنت ایرانی است. بر این اساس سابقه وجود عریضه‌نویسی محدود به دوران متأخر تاریخ کشورمان نیست بلکه از عمری دراز برخوردار می‌باشد، اما سابقه وجود اسناد عریضه در مراکز آرشیوی ایران به دارازی قدمت عریضه‌نویسی نمی‌باشد. قدیمی‌ترین عرایض باقیمانده مربوط به دوره صفویه است که در آرشیو آستان قدس نگهداری می‌شود. پس از دوره‌ای وقفه در دوره افشاریه و زندیه، عریضه‌نویسی در دوره قاجاریه دوباره رواج یافت (ططری، ۱۳۸۸، ص ۴۶۶). این امر از سویی به دلیل افزایش نابسامانی‌های اقتصادی، اجتماعی و ... و از سوی دیگر به دلیل پیشرفت وسایل ارتباطی و مراسلاتی و در نتیجه امکان انعکاس بیشتر شکایات بود. پس از مشروطه به فراخور رشد دستگاه اداری و اجرایی، افراد و مراکز مختلف مورد خطاب عریضه‌نویسان و مرجع رسیدگی و پاسخگویی به شکایات قرار گرفتند.

بر اساس آنچه از اسناد این دوره دیده می‌شود، چند نهاد مورد خطاب عریضه‌نویسان و مرجع رسیدگی و پاسخگویی قرار گرفتند که عبارتند از: دفتر شاهنشاهی، دفتر ولیعهد، دفتر ریاست وزرا، دفتر وزارتخانه‌ها، مجلس شورای ملی. همچنین عارضان، گاه رونوشتی از عریضه خود را برای انعکاس و رسیدگی بیشتر به روزنامه‌ها و نشریات مختلف نیز ارسال می‌کردند.

کمیسیون عرایض مجلس شورای ملی^۱

مجلس شورای ملی در دوره مشروطه - به‌عنوان دستاورد ویژه این انقلاب - از جایگاهی خاص در جامعه برخوردار بود. اینک به دلیل حضور نمایندگان اقشار مختلف، انتظار از مجلس در رسیدگی به درخواست و تظلمات فزونتر شد. بنابراین مجلس تبدیل به مهمترین مرجع دریافت و پاسخگویی به عرایض گردید. حتی مهمترین کارویژه مجلس از نظر مردم، محلی برای رسیدگی به شکایات و تظلماتشان بود. حجم بالای شکایات واصله به مجلس، منجر به اختصاص دادن بخشی جهت بررسی این شکایات شد، به همین خاطر «کمیسیون عرایض» مجلس شکل گرفت و دبیرخانه مجلس نقشی فعال در ارجاع عرایض به کمیسیون و ارسال پاسخ رسیدگی مجلس به عارضان ایفا کرد (شوهانی، ۱۳۸۹، صص ۵۷-۶۱). با وجود از بین رفتن عرایض مجلس اول و دوم در هنگام به توپ بسته شدن مجلس، بایگانی این عرایض در ادوار بعد، آرشیوی غنی از اسناد مهم مردمی را در اختیار پژوهشگران قرار داده‌است.

در حال حاضر آرشیو کتابخانه مجلس شورای اسلامی غنی‌ترین آرشیو را در خصوص اسناد عرایض دارا می‌باشد. فراوانی این عرایض و سرعت سرویس‌دهی آرشیو مجلس، هر پژوهشگر علاقمند به مطالعات تاریخی به ویژه تاریخ اجتماعی و اقتصادی را به استفاده از این اسناد ترغیب می‌کند. آرشیو مرکز اسناد مجلس از حیث فراوانی، تمرکز و عدم پراکندگی، محمل مناسبی برای بررسی‌های تاریخی در اختیار قرار می‌دهند. با این وجود با توجه به اینکه عرایض به نهادهای مسئول دیگری چون دفتر شاهنشاهی، کابینه ریاست‌وزرا و حتی برخی مطبوعات واصل می‌شد، گاه برخی عرایض در آرشیو دیگر مراکز اسنادی نظیر سازمان اسناد و کتابخانه ملی وجود دارد که در این مرکز موجود نمی‌باشد. یعنی فراوانی عرایض این مرکز به معنای کامل بودن آن نیست. یک پژوهشگر اگر در باب موضوعی - فارغ از سازمان یا نهاد مورد خطاب عریضه - به دنبال یافتن تمامی عرایض می‌باشد باید در آرشیو سازمان‌های دیگر نیز به جستجو بپردازد. هر چند که صرف‌نظر از عارض یا عارضان احتمالا در باب یک موضوع، گاه محتوای و مضمون عرایض در همه آرشیوها یکسان می‌باشد. مثلا عرایض مربوط به مالیات صنفی^۲ یا درخواست صدور جواز عمامه یا معافیت از پوشیدن لباس متحدالشکل^۳، تقاضای معافیت از نظام وظیفه^۴ را هم می‌توان در مجلس و هم در سازمان اسناد ملی مشاهده کرد.

۱. از آنجا که غالب اسناد استفاده شده در این نوشتار از اسناد مجلس می‌باشد و تعداد محدودی سند از آرشیو سازمان اسناد و کتابخانه ملی استفاده شده‌است که آدرس آن نیز در پانویس ذکر شده است. اسناد به عرایض آرشیو مجلس بدون عنوان در داخل پرانتز ذکر شده و در پایان مقاله فهرست آن به صورت کامل درج شده است.

۲. شکایت سرایداران شاهرود ۶/۷۰/۳۵/۱/۱، صنف کفش ۶/۵۱/۲۴/۱/۳۰ در آرشیو مجلس و شکایت کفشان و خیاطان لنگرود در آرشیو سازمان اسناد و کتابخانه ملی ۹۲۰۱۷/۲۴۰

۳. آرشیو مجلس ۷/۱۰۱/۱۴/۱/۳۵، ۷/۱۰۶/۱۵/۴/۱۵۱ (و آرشیو سازمان اسناد و کتابخانه ملی ۶۱۱۳۲/۳۱۰) ۶۰۹۱۸/۳۱۰

۴. آرشیو سازمان اسناد و کتابخانه ملی ۳۳۳۵۹/۱۱۶۴۲۳۱۰/۲۳۰) و آرشیو مجلس ۶/۹/۱/۶۲۱/۹/۱/۴۲

همچنین در برخی عرایض به ویژه در تلگرافات، عارض رونوشت یا کپیهای از عریضه خود را به چند مرجع ارسال می‌کرد (۶/۱۵۴/۳۴/۱/۱۷، ۶/۶۲/۳۰/۱/۸۴، ۶/۶۲/۳۰/۱/۲۰، ۶/۲۸/۱۶/۶/۵۰). طبعاً باید این عریضه‌ها به طور مشترک در آرشیو این عرایض وجود داشته باشد اما در بررسی‌های اینجانب تاکنون عریضه مشترک در آرشیوهای مورد بررسی - که عمدتاً آرشیو سازمان اسناد و کتابخانه ملی و اسناد مجلس شورای اسلامی می‌باشد - پیدا نکرده‌ام. با توجه به اینکه شیوه فهرست نویسی اسناد در این دو آرشیو متفاوت است با فهرست موضوعی نمی‌توان به این موارد دست یافت و پیدا کردن این اشتراکات نیازمند بررسی محتوای اسناد می‌باشد. در جستجوی موضوعی اسناد عرایض مجلس، اکثر اسناد با عنوان عارض فهرست نویسی شده است، در فهرست موضوعی آرشیو سازمان اسناد گاه چندین عریضه درباره یک موضوع در قالب یک پرونده می‌باشند در این صورت حتماً باید اسناد آن پرونده را مشاهده کرد تا شاید به این اشتراکات دست یافت.

آسیب‌شناسی اسناد عرایض

عریضه‌ها، در بررسی‌های تاریخی از اهمیتی بسزا برخوردار هستند. آن‌ها صرف‌نظر از اینکه گویای اوضاع سیاسی زمان خود هستند منبع قابل توجهی در مطالعه تاریخ اجتماعی محسوب می‌شوند و گویای روایت تاریخ و رخداد‌های تاریخی از نگاه مردم عادی و به طور کلی افشاری هستند که در نسبت با طبقه حاکم و فراتر در هر بخش از قدرت (سیاسی، اقتصادی و ...) در طبقه فرودست قرار داشتند. بنابراین مهمترین دلیل اهمیت عریضه‌ها، مطالعه تاریخ از دیدگاه گروه‌های غیرنخبه جامعه است. در مواردی که منابع نخبه‌گرا، از انعکاس طرز تفکر، معیشت و مسائل این گروه‌ها چشم پوشیدند، عرایض به سخن گفتن از این گروه‌ها لب می‌گشایند. آن‌ها آینه مشکلات و مسائل، دغدغه‌ها و ذهنیتهای مردم جامعه هستند که با تعمق در آن‌ها و با یاری دیگر اسناد و مدارک پرتوی روشن بر تاریکیهای تاریخی افکنده و یا اینکه حداقل تفسیری دیگرگون از تحولات تاریخی ارائه می‌دهند. این امر به ویژه زمانی که عرایض موضوع مطالعه خاص قرار می‌گیرند به خوبی نمایان می‌شود. به عنوان مثال عرایض زنان در مطالعات تاریخ اجتماعی و به طور خاص مطالعات زنان حایز اهمیت است، چراکه با توجه به موضوعاتی که زنان را مجبور به عریضه‌نگاری می‌کرد هم مسائل و ذهنیت زنی را نمایان می‌کند که در ساختار سنتی جامعه قرار داشت (۵۶/۵۰/۲۳/۱/۲۰۸ و ۳۲۴/۱/۱۴/۱۹۲/۸) و هم، زنی که وارد حوزه‌های مدرن جامعه شده بود (۱۴/۸/۸۳/۷) و ۵۳/۱/۹/۱۰/۶^۸ و ۴/۱/۹/۱۰/۶^۹ و ۳۳۳/۷/۱۴/۱۹۲/۸^{۱۰}). یا در حوزه تاریخ محلی مثلاً ذهنیت مردم بنادر جنوب در بی‌توجهی حکومت به مسائل آن‌ها و بنابراین ریشه برخی از تضادهایی که بین مردم این مناطق و حکومت مرکزی را وجود داشت عیان می‌سازد. با عریضه‌هایی که در شکایت از دوایر دولتی به عنوان مثال وزارت دارایی و ادارات تابعه

۱. کپی وزیر دربار و نماینده مراغه و افشار درباره سرپازگیری
۲. کپی وزارت جنگ
۳. کپی ریاست وزرا
۴. عریضه خطاب به وزارت مالیه اما کپی به مجلس
۵. زندهای منگلی شکایت از اقدامات رئیس نظمیة رفسنجان در توقیف شوهرهایشان
۶. تقاضای معافیت سرپرست خود از خدمت نظام وظیفه جهت آسودگی و حفظ ناموس و تأمین معاش
۷. منبر اقدس تقاضای رجوع خدمت در مدارس نسوان
۸. جمعیت نسوان وطنخواه، راجع به لزوم تجزیه خون قبل از ازدواج
۹. ندیم الملوک مدیر مدرسه تربیت دختران، راجع به تقاضای مساعدت به مدارس نسوان
۱۰. خدیجه تبریزی، راجع به معلومات خود و تقاضای ارجاع شغل در یکی از مدارس نسوان

۱. شکایت از اداره مالیه سمنان مبنی بر مطالبه مالیات گوسفند برخلاف قانون

۲. اهالی همدان شکایت از اداره اوراق و به دلیل خسارات وارده به آنها تقاضای انخلال اداره اوراق را داشتند

۳. تجار شیراز از اعطای امتیاز انحصار تریاک به شرکت ثالثه و تصویب قانون انحصار تجارت

۴. رعایای طایفه سلوکو ساکن ابرج فارس از مالیه محل مبنی بر مطالبه امالیات احشام بعد از تخته‌قاپو

شدنشان

۵. تلگراف اهالی دامغان در رضایت از حسن رفتار و عملیات آقای مصطفی‌خان خیروی حکمران و استدعای رفع بعضی تشبثات که علیه ایشان می‌شود. تلگراف به وزارت داخله ارجاع داده شده است و پاسخ وزارت داخله هم مبنی بر اجازه مرخصی یک‌ماهه حقوق به وی است. در این پرونده شکایتی از این فرد موجود نمی‌باشد هرچند سند با موضوع شکایت فی‌رست‌نویسی شده است.

۸. علمای سیرجان در عریضه خود از انتخاب محمدرضاخان به حکومت سیرجان شکایت کرده و ذکر کردند که وی هیچ شایستگی و سابقه اداری ندارد و بستگان مشارالیه با امهار بی‌هویت تلگراف رضایت مخایره می‌کنند.
۹. اهالی کرمان شکایت از وکلای کرمان در تعیین رحیم کلاهدوز به عنوان مستنطق به انضمام تلگرافی متناقض مبنی بر اظهار نگرانی از کناره گیری نامبرده از عدلیه

ویژگی دیگر اسناد عرایض در دوره مورد بررسی، مضمون مشابه عرایض در موضوعات یکسان می‌باشد. مضمون مشابه عرایض صرف‌نظر از اشتراک در مسائل به وجود آمده برای عارضان به عریضه‌نویسان مربوط می‌گردد. بدین معنا که با توجه به سطح سواد عمومی جامعه غالباً عارض و عریضه‌نویس یک فرد نیست. عریضه عارض توسط معدود افراد باسواد محلی یا کسانی که به عریضه‌نویسی مبادرت داشتند نوشته می‌شد. به عنوان مثال در شکایت عارضی ساکن غیاث‌آباد ورامین (۵/۸۹/۴/۱/۱۳۱) آدرس، قهوه‌خانه رو به روی مجلس درج شده، شاید بتوان گفت نویسنده عریضه، خود عارض نبوده و شخصی در این قهوه‌خانه که یا جزء اجزای قهوه‌خانه بود و یا در قهوه‌خانه رفت و آمد مداوم داشت عریضه را از جانب عارض نوشته بود. اما آدرس فوق این احتمال را هم قوت می‌بخشد که با توجه به سطح بالای بی‌سوادی در جامعه، بسیاری از عارضان خود توانایی نوشتن عریضه‌هایشان را نداشتند و افرادی با شغل عریضه‌نویسی در محل‌های مشخص، مثلاً در نزدیکی مجلس که جایگاه مخاطبان عریضه‌ها بود به نگاشتن عریضه‌ها می‌پرداختند. طبعاً وجود نویسندگان معدود و مشخص، همانند دیگر اسناد نظیر سلطانیات و دیوانیات، به تدریج خود به رواج دادن الگوهای خاص عریضه‌نویسی نیز منجر می‌گردد. یکسان نبودن عارض و عریضه‌نویس، در بسیاری موارد موجب می‌شد که حس درونی عریضه‌نویس و حتی نگرش وی نیز به عریضه منتقل شود.

مجموعه این ویژگی‌ها، استفاده از دیگر اسناد و منابع را در کنار عرایض ضرورت می‌بخشد. در حقیقت، استفاده از عرایض در کنار دیگر اسناد و منابع، از جمله اسناد دولتی و منابع نخبه‌گرا، موجب کامل‌تر شدن مطالعات تاریخی و گسترده‌شدن حوزه‌های مطالعات تاریخی می‌گردد.

ساختار عرایض

همچنان که عرایض به تازگی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته‌است، ساختار آن نیز در حوزه سندپژوهی موضوعی مغفول باقی مانده‌است. همانطور که پیشتر گفته شد کتاب مقدمه‌ای بر شناخت اسناد تاریخی از جهانگیر قائم‌مقامی همچنان تنها اثر قابل توجه در مورد اسناد تاریخی می‌باشد و همگان با وجود اینکه اذعان می‌دارند که این اثر در زمان خود اثری کامل بوده اما اکنون با گسترش مطالعات اسنادی و پژوهش‌های مبتنی بر اسناد کافی و کامل نیست. با این وجود این کتاب همچنان مهمترین مرجع مطالعات سندی است. جهانگیر قائم‌مقامی (۱۳۵۰، ص ۴۲) در تقسیم‌بندی انواع اسناد تاریخی «عرض‌حال‌ها» را زیر مجموعه اسناد حقوقی و قضایی قرار داده و توضیح دیگری درباره ویژگی‌های این نوع اسناد ارائه نداده‌است.^۱ در نوشتار پیش رو نیز ساختار معرفی شده برای اسناد تاریخی در این کتاب قابل اعتنا و ارجاع دانسته شده و به تطبیق ساختار و ترکیبات معرفی شده در این کتاب تحت عنوان «ترکیبات اسناد»، با اسناد عرایض پرداخته شد.

۱. در مقاله «عرایض رهیافتی به تاریخ فرودستان»، نویسنده در بررسی صورت‌بندی اسناد عرایض با توجه به تنوع موضوعات در اسناد عرایض، تقسیم‌بندی حاکم بر سندپژوهی را قابل انطباق با اسناد عرایض نمی‌داند بلکه آن را گونه‌ای مستقل در اسناد دانسته‌است (شوهانی، ۱۳۸۹، ص ۶۳).

به‌طور کلی اسناد تاریخی مرکب از سه قسمت است: دو قسمت متن و یک قسمت اضافات. متن مشتمل است بر سه جزء است: (۱) رکن مطلع یا مقدمه (خطاب، القاب، دعا)؛ (۲) رکن حال و (۳) رکن خاتمه. تحمیدیه، توقیع، طغرا، توشیح، مهر و ... جزء اضافات سند محسوب می‌شوند. (قائم‌مقامی، ۱۳۵۰، صص ۱۴۷-۲۴۳) این تقسیم‌بندی به‌صورت کلی در مورد عریضه‌ها نیز صدق می‌کند اما در جزئیات آن متفاوت است. این امر هم به دلیل ماهیت متفاوت عریضه‌هاست، زیرا عرایض به اقشار فرودست جامعه تعلق داشت که کمتر دربند صورت و ظاهر نوشتجات بودند و دیگر اینکه ساختار عریضه‌ها متأثر از سادهنویسی بعد از مشروطه، در دوره مورد بحث نیز به‌تدریج تغییر یافت و ساده‌تر شد. بر اساس تقسیم‌بندی فوق به بیان ساختار و ترکیبات اسناد عرایض در دوره مورد مطالعه پرداخته می‌شود:

متن

همانطور که گفته شد متن سند از سه رکن مطلع، حال و خاتمه تشکیل می‌شود. در اسناد سلطانی، دیوانی و خوانیات مطلع و آغاز سند می‌بایست زیباتر جلوه کند بنابراین آداب دبیری و ترسل در آن بیشتر رعایت می‌شد. یک مطلع کامل مرکب از سه جزء خطاب، القاب و دعا بود. (قائم‌مقامی، ۱۳۵۰: ۱۵۷) اما مطلع عرایض در دوره مورد بررسی با اسناد پیش گفته متفاوت است. از این حیث که مطلع عریضه برخلاف اسناد دیوانی و سلطانی بسیار مختصر و ساده است و معمولاً در حد خطاب به مقامی است که عریضه به وی نگاشته شده که در اثر حاضر به «مجلس» اختصاص دارد. یعنی در مطلع عریضه سه جزء خطاب، القاب و عبارت داعی یک عبارت ساده را تشکیل می‌داد. القاب در عرایض به ندرت استفاده می‌شدند. عدم استفاده از القاب همچنین تحت تأثیر ممنوعیت استفاده از القاب در دوره پهلوی بر اساس «قانون النای القاب و مناصب مخصوص نظام و القاب کشوری» مصوب ۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۴ بود که در مکاتبات مختلف نیز نمودار گشت.

عبارت غالب مطلع عبارت بود از: مقام منبع مجلس شورای ملی شیدالله ارکانه

اما عبارات کاملتر دیگری نیز استفاده می‌شد. عباراتی چون:

پیشگاه، ساحت، محفل (اقدس، مقدس)

مقام (و موقع) رفیع (منبع، مقدس، محترم) (ریاست) (و کلا) مجلس شورای ملی

عبارات داعی: شیدالله، شیدالله ارکانه و اعوانه، شیدالله ارکانه المتعالی، دامت علمه، دامت

شوکت‌العالی.

همانطور که دیده می‌شود در این عبارات اغلب مجلس مورد خطاب عارضان قرار می‌گیرد

اما گاه ریاست مجلس و و کلا نیز مورد خطاب قرار می‌گرفتند:

حضور معدلت ظهور ریاست جلیله پارلمان مقدس و رئیس دارالشورای مملکت

ایران شیدالله ارکانه (۷/۹۴/۱۲/۱/۳۲۸)

مقام منبع حضرت مستطاب اجل اکرم ارفع اشرف آقای مؤتمن‌الملک ریاست

محترم مجلس شورای ملی شیدالله ارکانه (۶/۱/۲/۲/۱۷۵)

همچنین گاه کلمه مجلس و دارالشورا به طور همزمان به کار می‌رفت:

حضور مقدس اعضاء و اجزای مجلس مقدس دارالشورای ملی شیدالله ارکانه

(۷/۱۳۱/۲۳/۴۷)

اگرچه می‌توان عرایض را از نظر موضوع شکایات، منطقه جغرافیایی، فردی یا جمعی بودن، شهری یا روستایی و ایلی بودن، زن یا مرد بودن عارضان، یا شکایت اصناف، تجار، زارعان و ... تقسیم‌بندی کرد اما این گونه تقسیم‌بندی ارتباطی با ساختار اسناد عرایض پیدا نمی‌کند. چرا که شاخصه ساختار عریضه، متن و رکن حال متن می‌باشد که در دوره مورد نظر بر اساس اسناد بررسی شده، علی‌رغم تقسیم‌بندی‌های فوق، متن این اسناد از ساختار یکسانی برخوردار بودند. **رکن حال**، مضمون اصلی عریضه را تشکیل می‌دهد و مهمترین قسمت عریضه است و بخش اعظم عریضه نیز بدان اختصاص دارد. به طور کلی مضمون غالب عرایض به ترتیب به صورت شرح ماوقع و شکایت نسبت به آن بود. رکن حال موجب شده‌است که عرایض با وجود موضوعات مختلف شکایات، از حیث طرح شکایت دارای ساختار یکسانی باشند. این ساختار یکسان یعنی بیان مسأله و درخواست رسیدگی به آن در همه اسناد با اظهار عجز و لابه، اظهار بدبختی و ناتوانی و مورد ظلم واقع گرفته شدن همراه است. یعنی صرف نظر از موضوع مورد شکایت این ساختار در همه اسناد به کار رفته است.

رکن خاتمه در عریضه را شاید بتوان بخشی دانست که درخواستی در پی رکن حال (شرح ماوقع و ابراز تظلم، شکایت و اعتراض نسبت به آن) ذکر می‌شد و طلب رسیدگی، احقاق حق، مجازات عاملان و ... را داشت. این درخواست یا با عبارات درخواستی نظیر استدعا، مستدعی، تقاضا، مسئلت، متمنی و ... همراه بود و یا به صورت اظهار امیدواری در توجه به مسأله و یا به شکل قسم دادن و یا توجه به خواسته آنان برای رضای خدا بیان می‌شد. در پیوند با این درخواست، دعاگویی عارضان بیان می‌شد اما این دعاگویی را به این شکل بیان می‌کردند که با اجابت درخواست آنان، عارضان به دعاگویی می‌پردازند.

برخی ویژگی‌هایی که ممکن است موجب تفاوت عریضه‌ها با یکدیگر شود نه از حیث ساختار که از حیث سنت‌های زبانی، فرهنگی و ... بود. به عنوان مثال برخی تفاوت‌ها از نظر استعمال واژه‌ها در عرایض زنان و مردان دیده می‌شود. عارضان زن از کمینه (۸/۱۹۴/۱۴/۱/۴۳۳) و عارضان مرد از کمترین (۶/۲۱/۳/۱۵/۲۴۱) استفاده می‌نمودند یا واژه عورت متأثر از فرهنگ سنتی در مورد زنان به کار می‌رفت. «این هفت سر کلفت عورت را تصدق آن وجدان محترم

فرمایند تا از گرسنگی و ذلت و پریشانی راحت شویم» (۸/۲۸/۳۰/۱/۳۱).

همچنین عارضان عباراتی مرتبط با تحولات مربوط به تغییر سلطنت به کار می‌بردند با این مضمون که در دوره‌ای که امنیت، عدالت و آسایش بر مملکت حاکم است آن‌ها مورد ظلم واقع شده‌اند. نظیر «امروز که قانون در سرتاسر مملکت حکم فرماست و تمام ملت در مهد امان و اسایش غنوده» (۷/۱۰۱/۱۴/۱/۴۹)

طبعاً با بررسی دقیقتر عرایض و با عنایت به نمونه تقسیم‌بندی‌های ذکر شده، به عبارات و تفاوت‌های مختلف فرهنگی در عرایض می‌توان دست یافت.

ویژگی دیگری که در عرایض به لحاظ آیین نگارشی وجود دارد این است که به دلیل اینکه عریضه‌ها توسط اقشار پایین جامعه که از سطح سواد پایینی برخوردار بودند نوشته می‌شد، غلط‌های املائی و عبارات و جملات نامفهوم و مبهم نیز در آن‌ها به چشم می‌خورد (۷/۸۴/۹/۱/۲۶) (۷/۹۳/۱۲/۱/۲۶۴)².

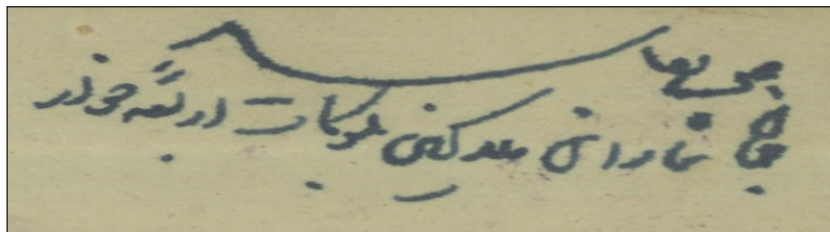
اضافات

آنچه خارج از متن عریضه، به لحاظ مضمونی، به کار می‌رود اضافات عریضه را تشکیل می‌دهد. با حذف اضافات، نقصی در مضمون شکایت و خواسته عارض ایجاد نمی‌شود. برخی اضافات به کار رفته در عرایض بدین شرح می‌باشند:

تحمیدیه. غالب اسناد عریضه فاقد تحمیدیه هستند. نمونه‌هایی از محدود تحمیدیه‌های مورد استفاده در این اسناد عبارتند از: یا هو (۸/۱۳/۲۱/۱/۱۷۱)، هوالمعز (۷/۹۴/۱۲/۱/۳۲۸)، بسم‌الله تعالی شأنه (۶/۱/۲/۲/۱۳۰)

عنوان سند

همانطور که پیشتر گفته شد، متأسفانه عریضه تاکنون در مطالعات سندپژوهی مورد توجه قرار نگرفته‌است بنابراین بسیاری از اجزاء آن نیز فاقد نام صحیح و در خور می‌باشد. به عنوان مثال در عرایض به طور ویژه نشانی به کار می‌رفت. به این شکل که کلمه عریضه به شکل شکسته و کشیده نوشته می‌شد و زیر آن نام عارض یا عارضان قید می‌شد (۶/۱/۲/۲/۱۳۲):

۱. ماشین شده اما دارای غلط؛ به جای «غرض» از اعزام محصلین به خارج «قرض» از اعزام محصلین به خارج درج شده است.
۲. چاکر حاکم

جستجوهای انجام شده دربارهٔ این نشان راه به جایی نبرد تا به شکل علمی بدان استناد کرد ولی بر اساس برخی گفتگوهای شفاهی با برخی محققان، به تبع سیاق، عبارت سیاقیه عریضه و یا به تبع اسناد مالی نظیر بروات می‌توان آن را صدر یا عنوان، نامید. صرف‌نظر از نام این نشان، تعداد عریضی که این نشان در آن‌ها به کار رفته‌است اندک هستند و واژه‌های دیگر نشانگر عریضه هستند. نظیر؛ معروض می‌دارد (۷/۱۱۴/۱۷/۱/۴۶) عریضه داشت (۶/۳۳/۱۷/۴/۳۱۶)، عرض کمینه (۶/۱/۲/۲/۱۷۴)، عرض می‌شود (۷/۹۹/۱۳/۱/۶۰) به نظر می‌رسد با ساده‌تر شدن اسلوب نگارش، استفاده از این عنوان نیز محدود گردیده‌بود. همچنین گاه همراه با این عبارات از عبارت عریضه به همراه نام عارض استفاده می‌شد (۷/۹۰/۱۲/۱/۱۰۹)¹.

نام، مهر و امضای عارضان

عارض عریضه شخصیت اصلی عریضه می‌باشد. عارض عریضه است که با رویکرد خود به مسأله مورد عرض و نحوه بیان مسأله، به عریضه خود معنا می‌دهد. بنابراین چه به لحاظ معنایی و چه به لحاظ شکلی در سند حائز اهمیت است. به لحاظ معنایی علاوه بر نکاتی که ذکر شد می‌توان گفت که بر اساس نام عارض یا عارضان جایگاه اجتماعی، اقتصادی، رویکرد دینی عارض و عارضان و به تبع آن ویژگی‌های محل زندگی آن‌ها آشکار می‌شود. به لحاظ شکلی نیز جایگاه نام عارض در سند و تغییرات آن حائز اهمیت است. با توجه به اینکه عریضه از سوی مقام پایین دست به بالادست می‌باشد معمولاً نام عارض هم پایین‌تر از مخاطب عریضه ذکر می‌شد که خود را به چند صورت نشان می‌دهد:

۱. پایان عریضه (۷/۹۱/۱۲/۱/۱۶۴)

۲. هم پایان عریضه و هم آغاز رکن حال عریضه (۷/۹۸/۱۳/۱/۱)

۳. نشان عریضه به صورت عریضه شکسته و کشیده در پایان عریضه به همراه نام عارض (۷/۸۹/۱۲/۱/۱۷۲، ۷/۹۱/۱۲/۱/۱۶۳)² در این موارد نقش عبارت عریضه همانند عبارت «از طرف» می‌باشد.

مواردی که نام عارضان بالاتر از نام مخاطب قرار می‌گرفت در عریضه‌هایی بود که نشان عریضه به کار می‌رفت. این نشان بالای صفحه به کار برده می‌شد و در حقیقت عریضه با آن شروع می‌شد و همانطور که گفته شد نام عارض یا عارضان زیر آن ذکر می‌شد (۶/۱/۲/۲/۱۳۲)، (۷/۱۰۴/۱۵/۱/۸۶)، (۷/۱۰۳/۱۵/۱/۴۱)³.

مهر و امضای عارض یا عارضان نیز معمولاً در پایان عریضه درج می‌شد. امضاء معمولاً در پایان عریضه و بعد از ذکر نام عارض درج می‌شد. (۶/۷/۶/۳/۱۵۸) ۴-۱۳-۱۴ (۱۴-۱۳-۱۴) (۶/۱۴/۱۳/۱/۴۳) پایان عریضه به معنی پایان یافتن عریضه در پایین صفحه نیست. با طولانی

۱. عریضه حاجی سید ابراهیم الملقب به رئیس السادات. عریضه داشت اقل دعاگو خادم شریعت مطهره حاجی سید ابراهیم الملقب بر رئیس السادات
۲. عریضه دعاگویان رعایای غریبه [قریه] فرخک نیشابور
۳. عرض و استدعای عموم رعایا و خورده [خرده] مالکین و رعایای دیزج علیاه مرند/ پایین‌تر آن عبارت مقام منیع داراشورای ملی و ملجای عمومی شیدالله ارکانه.

شدن عریضه، ادامه عریضه در سمت راست یا چپ کاغذ ادامه می‌یافت (۶/۱۴/۱۳/۱/۷) و بنابراین نام، امضا و مهر عارض هم در پایان آن درج می‌شد. در عرایضی که از سوی چندین عارض وصول شده بود نام و مهرهای عارضان در پایان عریضه و پایین صفحه درج می‌شد. (۶/۶۴/۳۱/۱/۴۴) البته در برخی عرایض مهرها در حاشیه عریضه قرار گرفته‌اند یعنی صفحه با عریضه پر شده و در امتداد عریضه مهرها قرار گرفته‌اند (۸/۱۱/۷۸/۱/۱۹) یا مهرها در صفحه‌ای دیگر قرار گرفته‌اند (۶/۱۴/۱۳/۱/۷).

حاشیه

مهم‌ترین حاشیه‌های اسناد عرایض مربوط به چرخه گردش سند از تولید سند تا پاسخ رسیدگی به سند است. یعنی حاشیه نشان دهنده پروسه اداری و بایگانی سند است. حاشیه عرایض معمولاً دست‌خطها و مهرهای کمیسیون عرایض را شامل می‌شد. مانند مهر ورود به مجلس (۶-۷-۶-۳-۱۵۸) (۷-۹۴-۱۲-۱-۳۱۹)، (۷/۱۰۲/۱۴/۲/۶۱) دست‌خطی مبنی بر ورود نامه به کمیسیون عرایض با قید تاریخ آن (۶/۱۶/۱۳/۳/۱۴۲)، دست‌خطی مبنی بر ارجاع به وزارتخانه مربوط با قید تاریخ مربوط به آن. (۷/۸۴/۹/۱/۱۳)، (۶/۱۸/۱۴/۲/۹۴)، (۶/۱۹/۱۵/۱/۷۰) بنابراین مهم‌ترین اهمیت حاشیه در عرایض این است که روال بررسی و نتیجه آن‌ها را نشان می‌دهد. همچنین با توجه به نوع حاشیه می‌توان به میزان اهمیت عریضه در نظر مخاطب پی برد. عریضه‌ای که فاقد حاشیه اجرایی یا به عبارت بهتر دستور مخاطب یا هر مقام مسئول دیگر در پیگیری آن باشد اغلب به نوعی نشان دهنده بی‌توجهی به آن عریضه و در حقیقت عدم بررسی و به نتیجه رسیدن آن می‌باشد. البته باید در این مسأله نقص بایگانی‌ها، نحوه گزینش اسناد توسط محققان، آرشیو بررسی شده توسط محققان، هدف از بررسی عریضه‌ها در نظر محققان و ... را در نظر گرفت تا بتوان درباره این وجه حاشیه‌ها به طور دقیق سخن گفت. از این رو آنچه ذکر شد بحثی کلی درباره اهمیت و جایگاه حاشیه‌ها در عرایض به ویژه از نظر ساختار سندی است. از آنجایی که مطالعه حاضر در پی نتایج عریضه‌ها و نحوه رسیدگی به آن‌ها نبود و گزینش اسناد بر اساس ساختار و مضمون عرایض انجام گرفت لذا شاید فقدان حاشیه‌ای - که نشان بررسی عریضه باشد - لزوماً به معنی بی‌توجهی به این عریضه نباشد و بایستی امکان وجود دستور رسیدگی در نسخه‌های دیگر و یا در آرشیوهای دیگر را نیز بررسی کرد. به عنوان مثال از آنجایی که بسیاری از اسناد موجود در آرشیو سازمان اسناد ملی از وزارتخانه‌ها گردآوری شده‌است بنابراین وجود این اسناد، با توجه به منشأ آن، می‌تواند دال بر ارجاع عریضه به وزارتخانه مربوطه باشد و دستورهای رسیدگی در اوراق دیگر مندرج باشد. کم‌حاشیه‌ترین عرایض، عرایضی بود که بر آن‌ها فقط عبارت «ضبط شود» درج می‌شد (۷/۱۵۴/۳۴/۱/۸)، (۷/۹۸/۱۳/۱/۳۵). ظاهراً به معنای بایگانی کردن آن بود و

هیچ دستوری در مورد آن صادر نمی‌شد. البته در برخی عرایض علاوه بر حاشیه مربوط به ورود عریضه به مجلس و کمیسیون عرایض، این عبارت قید می‌شد (۶/۵۰/۲۳۰/۱/۲۱۹). اهمیت رسیدگی به عرایض در چرخه اداری آن، از نگاه نظامنامه مجلس و قوانین مربوطه پوشیده نماند. نظامنامه داخلی مجلس شورای ملی مصوبه ۲۶ ذی‌الحجه ۱۳۲۷ قمری و اصلاحیه آن مصوب دوم ذیقعد ۱۳۲۸ قمری، تا حدی حاشیه‌های موجود در اسناد عرایض را روشن می‌کند. ماده ۸ نظامنامه فوق (مواد شصت و ششم - هفتاد و سوم) مربوط به عرایض می‌باشند. از ماده شصت و هفتم به بعد، روند بررسی و رسیدگی به عرایض در ساختار اداری مجلس مطرح می‌شود:

«ماده شصت و هفتم - رئیس پس از ملاحظه عرایض مزبوره آن را به دایره صورت مجلس رجوع می‌نماید و در آن جا عرایض به ترتیب ورود در کتابچه مخصوصی نمره گذاشته شده اسم و منزل عارض و همچنین خلاصه عریضه ثبت می‌شود و در صورتی که عریضه به عنوان رییس نباشد اسم نماینده که عریضه به توسط او داده شده است ثبت می‌شود.

ماده شصت و هشتم - عرایض پس از آن که ثبت شد به کمیسیون عرایض فرستاده می‌شود لیکن آن‌هایی که راجع به طرح قانونی باشد که در تحت ملاحظه کمیسیون مخصوصی است رئیس مجلس مستقیماً به همان کمیسیون ارجاع می‌کند و این ارجاع هم ممکن است از طرف کمیسیون عرایض شود...» (سامانه قوانین و مقررات) اصل سی و دوم قانون اساسی مشروطه نیز در همین راستا قرار داشت. این اصل اینچنین به عریضه اختصاص یافت:

«هر کس از افراد ناس می‌تواند عرضحال یا ایرادات یا شکایات خود را کتباً به دفترخانه عرایض مجلس عرضه بدارد اگر مطلب راجع به خود مجلس باشد جواب کافی به او خواهد داد و چنانچه مطلب راجع به یکی از وزارتخانه‌ها است بدان وزارتخانه خواهد فرستاد که رسیدگی نمایند و جواب مکفی بدهند» (قانون اساسی ایران، ص ۱۲). بر این اساس برخی از مهرهایی که در عرایض دیده می‌شود و نیز سواد عرایض، مربوط به این مواد از نظامنامه و قانون می‌باشد؛ در اسناد؛ مهر عرایض، دست‌نوشته کمیسیون عرایض یا عرایض به همراه تاریخی زیر یا بالای آن‌ها، که نشان‌دهنده ورود این عرایض به کمیسیون عرایض مجلس در تاریخ‌های ذکر شده است (۶/۵۳/۲۴/۳/۱۶۶).

ماده شصت و نهم، به اقدام کمیسیون عرایض درباره عرایض می‌پردازد:

«کمیسیون پس از رسیدگی به عرایض آن‌ها را به ترتیب ذیل مرتب می‌نماید:

۱) عرایضی که رجوع آن‌ها را به یکی از وزارتخانه‌ها صلاح می‌داند.

۲) عرایضی که علاوه بر ارجاع به یکی از وزارتخانه‌ها کمیسیون صالح می‌داند که به ملاحظه مجلس برسد.

۳) عرایضی که رجوع آن‌ها را به مجلس و وزراء بی‌فایده می‌داند.
دایره صورت مجلس صاحب عریضه را از هر یک از این سه قراری که کمیسیون درباره عریضه او داده است مسبوق داشته و نمره عریضه را به او می‌دهد» (سامانه قوانین و مقررات).

حاشیه دیگری که در عرایض به کار می‌رفت آدرس عارض بود. البته در اسناد دیده شده، آدرس عارضان معمولاً در پشت پاکت نامه ارسالی آن‌ها درج می‌شد اما در معدودی از عرایض آدرس عارض یا آدرسی که عارض درخواست داشت پاسخ عریضه بدانجا واصل شود نیز ذکر می‌شد. این آدرس به چند صورت درج می‌شد گاه در حاشیه سمت راست یا چپ عریضه برخلاف جهت متن عریضه ذکر می‌شد (۷/۱۱۴/۱۷/۱/۶) گاه در پایان عریضه درج می‌شد (۷/۱۰۶/۱۵/۱/۱۳۰، ۶/۱۴/۱۳/۱/۳۷).

تاریخ عرایض

در عرایض معمولاً چندین تاریخ وجود دارد. بخشی از این تاریخ‌ها مربوط به بایگانی‌ها و روند پیگیری این عرایض هستند اما تاریخ اصلی عرایض -تاریخی که توسط عارض روی عریضه درج می‌شد و نشان‌دهنده تاریخ نگارش عریضه بود- در همه عرایض دیده نمی‌شود. در عرایضی که اصل سند هستند نه سواد، تاریخ عریضه معمولاً در قسمت بالای سند حاشیه سمت راست دیده می‌شود (۶/۱۲/۲/۱۷۸).

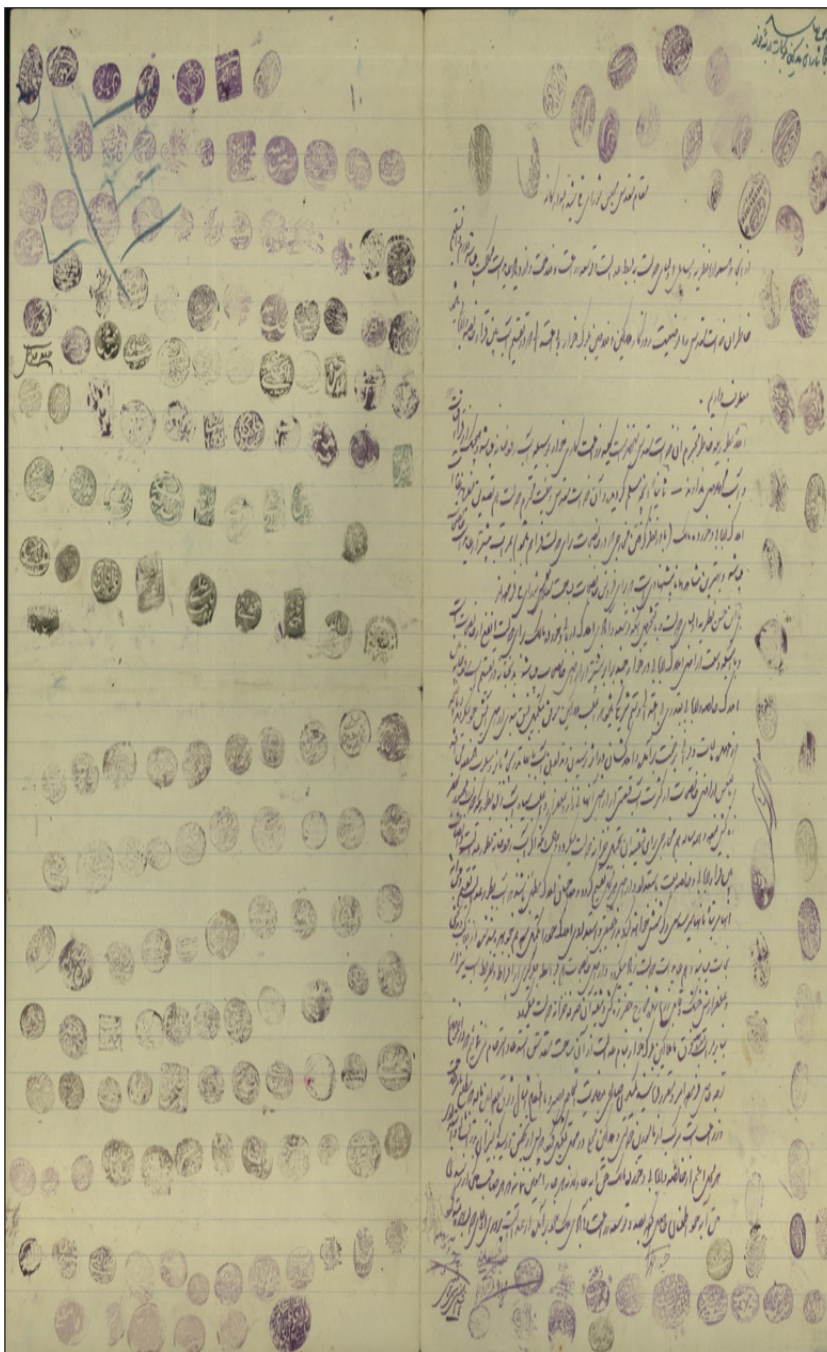
نتیجه

چنانچه از این نوشتار بر می‌آید اسناد عرایض نقش مهمی در پژوهش‌های تاریخی داشته و منبع قابل توجهی برای پرداختن به رویکردهای متفاوت و متنوع در پژوهش‌های تاریخی است و امروزه نادیده گرفتن آن در هر پژوهش تاریخی، نقصی بزرگ به شمار می‌آید. چرا که عرایض علاوه بر اینکه بسته به موضوع مورد مطالعه ممکن است به اعتبارسنجی اسناد دیگر کمک کند اما صرف نظر از صحت و سقم عریضه، تلقی و دیدگاه عریضه‌نویسان را از کلیه رخدادها، تحولات و تغییرات جامعه نشان می‌دهد. اما هر نوع استفاده از این اسناد بدون نگاه و استفاده انتقادی گونه‌ای دیگر از یک‌سونگری را در مطالعات تاریخی دامن خواهد زد.

در مطالعات اسنادی، اسناد عرایض در تنها پژوهش معتبر و مهم اسنادی، به ذکر نام در زیر مجموعه اسناد حقوقی و قضایی محدود شده‌است. اما ترکیبات دیگر اسناد تاریخی، به صورت

کلی در باب عرایض نیز صدق می‌کند هر چند در جزئیات به دلیل محتوا، افشار تولیدکننده این نوع سند، زبان، بستر تاریخی شکل‌دهنده آن و ... تفاوت‌هایی در اضافات با دیگر اسناد تاریخی دارد. به طور کلی اسناد عرایض در موضوع بسیار متنوع هستند اما به صورت کلی در هر موضوع از محتوای مشابهی برخوردار هستند. همچنین با وجود اینکه ظاهراً اسناد عرایض مانند برخی دیگر از اسناد صورت و قالب دقیقی ندارند ولی با این حال می‌توان ساختاری را برای آن قائل شد در حقیقت شاید از نظم جزئی و یکسانی برخوردار نباشند ولی از ترتیب کلی‌ای برخوردار هستند.

[illegible]

تصویر شماره ۲- شماره بازیابی: (۶/۱/۲/۱۳۲)

[illegible]

الف: کتاب ها و مقالات

قانون اساسی ایران مصوب ۱۳۸۵ ش. (قانون اساسی مشروطه)، جمع‌آوری و تدوین: امیر قربانی، بنیاد مطالعات ایران، ناشر الکترونیک: خانه کتاب، تاریخ انتشار الکترونیکی ۱۳۹۴/۱۲/۲۵

سامانه قوانین و مقررات، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی / <http://rc.majlis.ir/90165/fa/law/show>
سازمان اسناد و کتابخانه ملی: ۹۲۰۱۷/۲۴۰؛ ۱۱۳۳/۳۱۰؛ ۹۰۹۱۸/۳۱۰؛ ۱۱۶۴۲/۲۳۰؛ ۳۲۳۵۹/۳۱۰

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس

۶/۱۲/۲/۱۷۸ ۶/۱/۲/۲/۱۳۰
 ۶/۹/۸/۱/۲۱ ۶/۷/۶/۳/۱۵۸ ۶/۱/۲/۲/۱۷۵ ۱/۲/۲/۱۷۴ ۶/۱/۲/۲/۱۳۲
 ۶/۱۴/۱۳/۱/۴۳ ۶/۱۴/۱۳/۱/۱۴ ۶/۱۴/۱۳/۱/۷ ۵۳/۱/۹/۱۰/۶ ۴/۱/۹/۱۰/۶ ۶/۹/۸/۱/۴۳
 ۶/۲۱/۳/۱۵/۲۴۱ ۶/۱۹/۱۵/۱/۷۰ ۶/۱۸/۱۴/۲/۹۴ ۶/۱۶/۱۳/۳/۱۴۲ ۶/۱۴/۱۳/۱/۳۷
 ۶/۴۶/۲۲/۱/۲۹ ۶/۴۵/۲۱/۱/۱۰۷ ۶/۴۴/۲۱/۱/۱۳۵ ۶/۳۳/۱۷/۴/۳۱۶ ۶/۲۸/۱۶/۶/۵۰
 ۶/۵۰/۲۳۰/۱/۲۱۹ ۶/۴۸/۲۳/۱/۶۸ ۶/۴۸/۲۳/۱/۵۶ ۶/۴۸/۲۳/۱/۳۱ ۶/۴۸/۲۳/۱/۲۰
 ۶/۶۴/۳۱/۱/۴۴ ۶/۶۲/۳۰/۱/۸۴ ۶/۶۲/۳۰/۱/۲۰ ۶/۵۳/۲۴/۳/۱۶۶ ۶/۵۱/۲۴/۱/۳۰
 ۷/۸۹/۱۲/۱/۱۷۳ ۷/۸۴/۹/۱/۱۳ ۶/۱۷۸/۲/۲/۱/۶ ۶/۷۰/۳۵/۱/۱ ۶/۱۵۴/۳۴/۱/۱۷
 ۷/۹۴/۱۲/۱/۱۳۳ ۷/۹۴/۱۲/۱/۳۱۹ ۷/۹۳/۱۲/۱/۲۶۴ ۷/۹۱/۱۲/۱/۱۶۴ ۷/۹۰/۱۲/۱/۱۰۹
 ۷/۱۰۳/۱۵/۱/۴۱ ۷/۱۰۲/۱۴/۲/۶۱ ۷/۱۰۱/۱۴/۱/۴۹ ۷/۹۹/۱۳/۱/۳۵۶ ۷/۹۸/۱۳/۱/۱
 ۷/۱۰۶/۱۵/۴/۱۵۱ ۷/۱۰۶/۱۵/۱/۱۳۰ ۷/۱۰۴/۱۵/۱/۸۶ ۷/۱۰۱/۱۴/۱/۴۹

:۷/۱۳۲/۲۳/۱/۹۱ :۷/۱۳۲/۲۳/۱/۷۴ :۷/۱۳۱/۲۳/۴۷ :۷/۱۱۴/۱۷/۱/۴۶ :۷/۱۱۴/۱۷/۱/۶
:۸/۱۹۲/۱۴/۱/ ۳۳۴ :۸/۱۳/۲۱/۱/۱۷۱ :۸/۲۸/۳۰/۱/ :۸/۱۱/۷۸/۱/۳۱۹:۷/۱۵۴/۳۴/۱/۸
۸/۱۹۴/۱۴/۱/۴۳۳:۳۳۳/۷/۱۴/۱۹۲/۸

